

نظامیان و سیاست در ایران عصر صفوی (۹۰۷-۱۱۳۵ ه.ق)

دکتر ابراهیم مشفق‌فر

انجمن ایرانی تاریخ
The Iranian
Society of History

نشر مورخان

تهران، ۱۳۹۸

سرشناسه	مشفق‌فر، ابراهیم، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	نظامیان و سیاست در ایران عصر صفوی (۹۰۷-۱۱۳۵ ه. ق) / ابراهیم مشفق‌فر [برای] انجمن ایرانی تاریخ.
مشخصات نشر	تهران: نشر مورخان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۰۴ ص. جدول.
شابک	۹-۴-۹۵۱۶۲-۹۷۸-۶۲۲
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
موضوع	ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷-۱۱۴۸ ق -- جنگ‌ها
موضوع	ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷-۱۱۴۸ ق. -- سیاست و حکومت
شناسه اف‌۱۰	انجمن ایرانی تاریخ
رده‌بندی دنگر	۱۳۹۷ ع/م/۱۱۸ DSR
رده‌بندی دی‌سی	۰۷۱/۹۵۵
شماره ثبت‌شناسی ملی	۵۵۸۱۷۷۱

نظامیان و سیاست در ایران عصر صفوی (۹۰۷-۱۱۳۵ ه. ق)

مؤلف: ابراهیم مشفق‌فر

ناشر: نشر مورخان

به سفارش: انجمن ایرانی تاریخ

طراح جلد: فرود عباسی

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مرتضی انصاف‌منش

نمونه‌خوانی و نمایه‌سازی: وحید دریابیگی

نوبت چاپ: نخست، ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۴-۹۵۱۶۲-۹۷۸-۶۲۲

وبسایت: www.movarekhan.com

ایمیل: movarekhan.publication@gmail.com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است و هرگونه سوءاستفاده براساس قانون کپی‌رایت از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۳	پیش‌گفتار
۵	مقدمه
۱۳	فصل نخست: چارچوب نظری
۱۵	مفاهیم
۲۲	نظریه‌ها
۲۲	الف - نظریه سلطانیسم
۲۷	ب - نظریه ساختاری - کارکردی
۲۸	ج - نظریه عصیبت
۳۱	بررسی و نقد تبع و مآخذ
۳۱	الف - رفایع مهم
۴۵	ب - سفرنامه‌ها
۵۰	ج - منابع اداری دیوانی
۵۱	د - تواریخ محلی و ذکرة
۵۳	ه - اسناد، فرامین و مکاتبات
۵۵	فصل دوم: ساختار سیاسی
۵۷	بخش اول - ساختار رسمی
۵۷	مقدمه
۵۸	اختیارات نامحدود پادشاه
۶۴	جایگاه وکیل و وزیراعظم
۶۸	جایگاه صدر
۷۲	جایگاه ملاباشی
۷۳	موقعیت ایشیک آفاسی‌باشی
۷۴	بخش دوم - ساختار غیررسمی
۷۴	مقدمه
۷۴	خواجیه‌سرایان
۷۷	زنان حرم
۷۷	بخش سوم - زمینه‌های ساختاری کارکردهای تداخلی

۷۷	 ساختار بدون حد و مرز
۸۰	 ساختارهای معیوب
۸۶	 رفع نارسایی‌های ساختاری
۹۳	 فصل سوم: عوامل سیاسی مؤثر در کارکرد حوزه نظامی
۹۵	 بخش اول: نقش عوامل رسمی
۹۵	 مقدمه
۹۵	 نقش نظامی وزیر
۱۱۳	 نقش نظامی ایشیک آقاسی‌باشی
۱۱۵	 بازکردهای نظامی مقامات رسمی دینی
۱۱۹	 بخش دوم: کارکردهای نظامی عوامل غیررسمی
۱۱۹	 مقدمه
۱۲۰	 نقش عالم‌رئان و ار
۱۲۴	 نقش نظامی - اراج‌سرایان
۱۲۷	 فصل چهارم: کارکردهای سیاسی نظامیان
۱۲۹	 بخش اول: کارکردهای سیاسی نظامیان
۱۲۹	 مقدمه
۱۳۰	 امیرالامراء
۱۳۳	 قورچی‌باشی
۱۳۷	 قاضی‌عسگر
۱۴۳	 لاله‌ها
۱۵۰	 بخش دوم: نقش نظامیان در موقعیت‌ها و تحولات سیاسی
۱۵۰	 مقدمه
۱۵۰	 نظامیان در فرایند انتقال قدرت
۱۶۰	 نظامیان در جایگاه حکام ولایات
۱۶۸	 مأموریت‌های دیپلماتیک نظامیان
۱۷۰	 نظامیان سرکوبگر حرکت‌های سیاسی
۱۷۷	 فصل پنجم: آسیب‌های کارکردهای متداخل دو حوزه سیاسی و نظامی
۱۷۹	 بخش اول: آسیب‌های سیاسی - نظامی
۱۷۹	 مقدمه

۱۸۰	عواقب ورود نظامیان در عرصه رقابت‌های سیاسی
۱۸۴	سرکوبی جنبش‌های اجتماعی
۱۸۹	شکست‌های نظامی
۲۰۸	بخش دوم: آسیب‌های اجتماعی - اقتصادی
۲۰۸	مقدمه
۲۰۸	خسارات وارده به مردمان سر راه مهاجمین خارجی
۲۰۸	خسارات ناشی از خیانت‌های نظامیان
۲۱۲	آسیب‌های سیاست‌های نظامی‌گرایانه
۲۱۵	خسارت ناشی از اردوکنش‌های صفوی
۲۱۶	خسارت نارسایی در پرداخت جیره و مواجب نظامیان
۲۱۹	فصل ششم: تداخل کرد دو حوزه سیاسی و نظامی و زوال حکومت
۲۲۱	مقدمه
۲۲۱	بخش اول: دخالت‌های روسیه
۲۲۱	مداخل
۲۲۲	نقش مقام هماهنگ‌کننده در حوا
۲۲۵	اختیارات سیاسی و نظامی مداخل
۲۲۷	تعارضات نظامیان و سیاستمداران
۲۲۸	بخش دوم: دخالت‌های عوامل حوزه سیاسی در تارکد حوزه نظامی
۲۲۸	الف - نقش‌ها
۲۲۸	نقش اعتمادالدوله
۲۳۰	نقش صاحبان مناصب دینی
۲۳۳	نقش منجم‌باشی و حکیم‌باشی
۲۳۴	ب - سیاست‌ها
۲۴۱	نتیجه‌گیری
۲۴۷	فهرست منابع و مآخذ
۲۶۱	پیوست‌ها
۲۶۰	الف - نقش سیاسی ارتش در اندیشه‌های سیاسی
۲۶۷	ب - تحولات ساختاری ارتش عثمانی

جدول‌ها

- جدول ۱-۴ فهرست حکام ۱۶۴
- جدول ۱-۵ تأثیر عوامل سیاسی در ناتوانی سپاه قزلباش در مقابل ازبک‌ها ۲۰۴
- جدول ۲-۵ تأثیر عوامل سیاسی در ناتوانی سپاه قزلباش در مقابل عثمانی ۲۰۶

www.ketab.ir

چکیده

هدف از تحقیق در موضوع تداخل کارکرد دو حوزه سیاسی و نظامی حکومت صفوی (۱۲۵۰-۱۰۷۰ هجری قمری / ۱۷۲۲-۱۵۰۱ میلادی)، شناخت ابعاد آن و تحلیل آثار و عواقب منفی و فزاینده‌اش در کارآمدی نیروی نظامی و دوام حکومت صفوی است. به عبارتی دیگر ارزش بی‌سهم عوامل سیاسی در ضعف ارتش و زوال حکومت است. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که تداخل کارکرد دو حوزه سیاسی و نظامی در یکدیگر دارای چه ابعادی است و چه تأثیری در ضعف ارتش و زوال حکومت صفوی داشته است؟ به منظور یافتن پاسخ این پرسش با استفاده از منابع معتبر و اصلی تاریخ صفویه و با استفاده از روش‌های توصیفی، تحلیلی، گفتمانی (کمی، کیفی و فرآیندی) و نظری (نظریات نظام پاتریمونیکال ماکس وبر، ساختی - کارکردی تالکوت پارسونز و عصیت ابن‌خلدون)، فرضیات موجود در بطنه زیر قرار گرفتند. ساختار سیاسی و نظامی عصر صفویه مورد بررسی قرار گرفت و اثبات، ظرفیت‌ها، نقش‌ها و کارکردهای آنها تبیین گردید. نیز نقش تداخل کارکرد مزبور در زوال دولت صفوی مورد بررسی قرار گرفت. تداخل‌ها به دو صورت هم‌گرایانه و واگرایانه تشخیص داده شد. در نتیجه ملاحظه گردید که تداخل هم‌گرایانه عامل توانمندی نیروی نظامی و در نتیجه عامل ثبات، تعادل و قوت حکومت صفویه بوده است. اما تداخل واگرایانه به ناتوانی و ناکارآمدی نیروی نظامی و بی‌ثباتی، تزلزل و در نهایت زوال حکومت انجامید. تداخل‌های مزبور با وضعیت کلی ساختار قدرت سیاسی رابطه‌ای متقابل داشتند، یعنی هم در ایجاد تعادل در ساختار قدرت تأثیر داشتند و هم از آن متأثر می‌شدند.

واژگان کلیدی: حوزه سیاسی، حوزه نظامی، تداخل کارکرد، ساختار نظامی، ساختار قدرت، ناکارآمدی ارتش، زوال حکومت.